

CZU: 94(498.6):311(436+470)"18/19"

ȚINUTUL HOTIN ÎN STATISTICILE AUSTRIACĂ ȘI RUSEASCĂ DE LA SFÂRȘITUL SECOLULUI XVIII – ÎNCEPUTUL SECOLULUI XIX

Valentin TOMULEȚ

Universitatea de Stat din Moldova

În baza izvoarelor publicate și a celor de arhivă inedite, autorul analizează statistica austriacă din 1788 și cea rusească din 1808, perfectată în anii de ocupație a Principatelor Române de armatele ruse, și constată că ținutul Hotin a prezentat un mare interes în planurile geostrategice și geopolitice ale Austriei și Rusiei la sfârșitul secolului al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea. Aceste statistici, deși nu pot pretinde la o exactitate absolută, din mai multe considerente, dictate atât de factori obiectivi, cât și de factori subiectivi, prezintă un interes deosebit în studierea istoriei locale și a proceselor de ordin demografic. În pofida acestui fapt, interesul și importanța lor este una vădită.

Prezența unor statistici detaliate referitoare la mărimea, distribuția și compoziția populației era necesară pentru planificarea și implementarea politicilor economice, sociale și fiscale de dezvoltare, promovate de Austria și Rusia în teritoriile anexate sau aflate în sfera de influență a acestor două imperii.

Statistica austriacă înregistrează la 1788 în ținutul Hotin 179 de localități: 66 – în partea de sus a ținutului și 113 – în partea de jos; cea rusească din 1808 – 173 de localități, cu un număr de 15.111 de familii, sau de cca 75.000 de persoane.

Cuvinte-cheie: *demografie, statistica populației, Țările Române, ținutul Hotin, impunere fiscală.*

HOTIN COUNTY IN THE DESCRIPTION OF THE RUSSIAN AND AUSTRIAN STATISTICS FROM THE LATE 18TH – BEGINNING OF THE 19TH CENTURIES

Based on published and unpublished archival sources, the author analyzes the Austrian statistics of 1788 and the Russian statistics of 1808, prepared during the occupation of the Romanian Principalities by the Russian armies, and ascertains that Hotin county, presented a great interest in geostrategic and geopolitical plans of Austria and Russia at the end of the eighteenth – beginning of the nineteenth century. The named statistics present a particular interest in the study of local history and demographic processes, although they can not claim to be absolutely exact, for several reasons, dictated both by objective and subjective factors. Despite this fact, their interest and importance is obvious.

The presence of detailed statistics on the size, distribution and composition of the population was necessary for Austria and Russia in order to plan and implement economic, social and fiscal policies of development, in the territories annexed or under the sphere of influence of the two empires. Austrian Statistics of 1788 recorded in the Hotin county 179 localities, 66 – in the upper part of the county, and 113 – in the lower part; while the Russian one of 1808 – 173 localities, with a total of 15.111 families, or about 75.000 persons.

Keywords: *demography, population statistics, Romanian countries, Hotin County, taxation.*

Prezentarea unor date detaliate referitoare la mărimea, distribuția și compoziția populației¹, care au fost evaluate în secolele XVIII-XIX în arealul românesc (Țările Române și Basarabia), este necesară pentru planificarea și implementarea politicilor economice, sociale și fiscale de dezvoltare, pentru diverse activități administrative sau de cercetare demografică.

Prin studierea statisticii cu referire la populație subînțelegem operațiunea care se produce, în cazul nostru, la inițiativa instituțiilor de stat locale sau a celor imperiale, în anumite intervale de timp (nu totdeauna regulate), în scopul numărării oficiale a populației pe teritoriul țării și în cele mai mici subdiviziuni teritoriale ale sale, incluzând un șir de caracteristici de ordin demografic, social, etnic și confesional, selectând informații referitoare la stocul de locuințe și populație, componența ei socială, națională și confesională, numărul caselor de locuit și al întreprinderilor comercial-industriale, numărul de animale, suprafața terenurilor cultivate, a fânașurilor etc. Această operațiune are ca obiectiv major obținerea informației veridice, la moment, referitoare la două dimensiuni majore – *populație și condiții de locuit* – în cadrul aceluiași proces de diseminare, în scopul

¹ Din 1855, evaluarea sistematică a populației a devenit atât de importantă, încât s-a constituit ca o știință de sine stătătoare denumită *demografie*.

impunerii fiscale a populației, stabilind în asemenea condiții două criterii de bază: *numărul de familii* sau *numărul de persoane de sex masculin*. Aceste sarcini, de regulă, stau și în fața recensămintelor generale ale populației sau a recensămintelor fiscale. Din aceste considerente, studiul statisticii austriece din 1788 și a celei moldovenești din 1808 prezintă un mare interes ca problemă de studiu și necesită o abordare specială.

În studiul dinamicii populației ținutului Hotin la sfârșitul secolului al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea, drept etalon comparativ pot servi datele statisticii din 1788, evaluate de administrația austriacă, după cucerirea la 24 octombrie 1788 a cetății Hotinului, în vederea determinării veniturilor raialei Hotin, sub dominația otomană, publicate de Mihail Popescu [1, p.394-401], și cele ale statisticii moldovenești din 1808 prezentate de marele vistiernic al Moldovei Iordache Ruset-Roznovanu senatorului rus V.I. Krasno-Milașevici, președinte al Divanurilor Principatelor Române, privind numărul ținuturilor și al satelor, veniturile statului, contribuția acordată de populație armatei ruse de ocupație și sistemul de concesiuni existent în Principate.

Chiar de la început, trebuie să constatăm că cetatea Hotin a prezentat totdeauna un punct strategic important în planurile expansioniste ale Rusiei în Balcani în secolul al XVIII-lea. De cetatea Hotinului s-a ciocnit și Austria, după ce reușește să-și extindă hotarele în această direcție, anexând mai întâi Galiția (1772)², iar ulterior și Bucovina (1774)³.

Chiar de la începutul războiului ruso-austro-turc din 1787-1792, Austria și-a concentrat toate forțele împotriva Hotinului, până l-a făcut să capituleze la 24 octombrie 1788. După ocuparea Moldovei, conform înțelegerii preliminare, ambele state au hotărât s-o administreze împreună, austrieșilor revenindu-le partea din dreapta Siretului, rușilor – partea din stânga. Raiua Hotinului, conform înțelegerii dintre Iosif al II-lea și Ecaterina a II-a, a rămas în întregime în stăpânirea Austriei [1, p.394].

Cercetătorul Mihail Popescu, care a publicat statistica austriacă de la 1788, constată că cel mai curios era faptul că austrieșii au administrat Moldova „...după legile și obiceiurile pământului păstrând *statu quo*, deoarece, după cum spunea însuși împăratul Iosif al II-lea, o avea în stăpânire *jure armorum* raiua Hotinului, au găsit de cuviință s-o unească întru toate cu districtul Suceava din Bucovina, ca și cum ar fi format împreună un singur ținut” [1, p.394-395]. Însă, războiul s-a terminat în defavoarea Austriei. Prin pacea de la Șiștov din 4 august 1791 Hotinul este retrocedat Sublimii Porți Otomane.

Crezând că raiua Hotinului va rămâne în stăpânire veșnică, administrația austriacă „...au pus de s-au cercetat toate veniturile acesteia, sub turci, pentru ca să le poată folosi și ei la rândul lor” [1, p.395]. Respectiv, studiul acestei statistici are o importanță deosebită în înțelegerea acelor procese de ordin demografic și fiscal care au avut loc ulterior în ținutul Hotin sub regim de dominație otomană și rusă, dar și a modalității „cum înțelegeau turcii să administreze raialele” [1, p.395].

Pentru a o administra mai eficient, administrația otomană a împărțit raiua în două părți: partea de sus care începea de la granița Bucovinei, inclusiv Hotinul, și în linie dreaptă până la Podul Lipcanului și partea de jos – până la lacul Ciuhur.

² În urma primei împărțiri a Poloniei în 1772, Austria anexează Galiția. Regiunile poloneze și ucrainene stăpânite de Austria devin „Regatul Galiției și Lodomeriei”, denumire care sublinia pretențiile Ungariei asupra acestor teritorii. După a treia împărțire a Poloniei din 1795, Regatulul i-a mai fost adăugată denumirea de Galiția apuseană (Galiția Nouă). Orașul Lemberg a devenit capitala noii entități. Conducerea regatului era dominată de aristocrația poloneză, în pofida faptului că majoritatea populației, în special în zona estică, era formată din ucraineni (ruteni). În afară de ucraineni și polonezi, regiunea era locuită și de evrei, care erau concentrați în special în regiunile estice.

³ În pofida faptului că Bucovina a fost ocupată de trupele austriece încă din toamna anului 1774, din punct de vedere juridic ea devine oficial provincie austriacă abia la 7 mai 1775, printr-o convenție încheiată între Imperiul Habsburgic și Sublima Poartă – sub a cărei suzeranitate se afla Moldova. Prin Convenția din 12 mai 1776 s-a făcut delimitarea granițelor între aceste două imperii. Între anii 1774 și 1786 Bucovina s-a aflat sub administrație militară austriacă, fiind condusă de doi guvernatorii militari: Gabriel Fleiherr von Splény (1774-1778) și Karl Freiherr von Enzenberg (1778-1786). Între anii 1786 și 1848, Bucovina a fost încorporată Galiției, drept cel de-al 19-lea cerc (*Kreis*), perioadă considerată, după părerea mai multor cercetători, ca cea mai nefastă din istoria Bucovinei.

În componența raialei intrau: un oraș, 3 târguri, 153 de sate și 22 de slobozii. Locuitorii, indiferent de apartenența religioasă (în afară de musulmani), plăteau haraciul⁴, teșcherul⁵ și menzilul⁶. În plus, de la populația raialei Hotin erau încasate și alte dări⁷.

În investigația noastră un interes deosebit prezintă lista satelor raialei Hotin, cu indicarea numărului de familii în fiecare sat (Tab.1) și mecanismul încasării dărilor la 1788, mai ales prin faptul că, deși pe teritoriul Țărilor Române au fost mai multe raiale, toate actele ce se referă la aceste raiale au fost duse la Constanti-nopol și cunoaștem prea puțin despre numărul localităților, evoluția numerică a populației și veniturile acesteia. Aceste izvoare ne permit să cunoaștem mai detaliat cum turcii au administrat aceste raiale.

Tabelul 1

Satele din raiaua Hotinului, cu indicarea numărului de familii,
conform statisticii austriece din 1788*

Nr. d/o	Denumirea localităților	Numărul de familii	Nr. d/o	Denumirea localităților	Numărul de familii
Partea de sus					
1.	Hotin	322	34.	Dinăuți	70
2.	Ottachi	pustiu	35.	Cringaș	35
3.	Rueșin	36	36.	Șișcăuți	34
4.	Ciuponos	15	37.	Berești	25
5.	Nedobouți	43	38.	Djoc	16
6.	Șerouți de Sus	93	39.	Cristinești	38
7.	Sarosin	34	40.	Stânșani	22
8.	Cliscouți-Poiana	120	41.	Dolineni	10
9.	Halici	pustiu	42.	Coplinca	pustiu
10.	Calineț	50	43.	Liventi	predium**
11.	Șilouț	43	44.	Dincăuț	18
12.	Broscăuț	20	45.	Pașcăuți	20
13.	Grosineț	60	46.	Cruelic	30
14.	Colincăutz	80	47.	Sânger	10
15.	Rușavenet	108	48.	Torosna	20
16.	Balta metiufca	84	49.	Șerbenet	27
17.	Onuț	12	50.	Costișeni	50
18.	Perelicuț	124	51.	Grindreni	20
19.	Ruhatin	21	52.	Negrineț	50
20.	Rașcu	33	53.	Coșuleni	14

⁴ **Haraciul** – dare de răscumpărare, folosită în două sensuri, cu două conotații precise: **1.** Pentru ținuturile supuse direct legii islamice (*dār ul-islam*), haraciul reprezenta impozit funciar încasat de la locuitorii nemusulmani cărora li se lăsase posesiunea proprietăților lor funciare (*baština*), folosindu-se în acest scop termenul *gizie*. **2.** Pentru ținuturile care nu erau integrate administrativ Imperiului Otoman, indiferent de statutul lor juridic internațional, haraciul reprezenta o răscumpărare forfetară a prădăciunilor pe care le puteau săvârși, potrivit poruncii islamice, oștirile musulmane, regulate sau neregulate. Haraciul se împărțea în 5 categorii: **1.** Negustorii și meseriașii bogați, arendașii de moșii plăteau anual 11 piaștri și 42 parale – *rășură*; **2.** Orășenii și evreii arendași de cârciumi plăteau 5,30 piaștri și 13 parale – *rășura*; **3.** Locuitorii din sate și săracii de la orașe plăteau 2,45 piaștri și 6 parale – *rășura*; **4.** Preoții de la orașe și din satele mai mari plăteau anual 6 piaștri și 4 ½ parale – *rășura*. Preoții din satele mai mici și diaconii plăteau 2,45 piaștri, iar rășura 6 parale; **5.** Țiganii plăteau de familie 9 piaștri 30 parale. Fiul de țigan mai mare de 13 ani și necăsătorit plătea sub numele de *șăsoi* câte 2 piaștri anual [1, p.395-396].

⁵ **Teșcher** – dare plătită de cei săraci, care nu erau în stare să plătească haraciul, precum și de băieții mai mari de 13 ani. Cei care plăteau teșcherul se împărțeau în trei clase: **1.** fiii de negustori și meseriași bogați și cei ai arendașilor de moșii (plăteau: 2 piaștri, rășura – 4 ½ parale); **2.** fiii orășenilor și ai evreilor arendași de cârciumi (plăteau: 1 piastru 30 parale, rășura – 4 ½ parale); **3.** fiii locuitorilor săraci și ai locuitorilor cei mai nevoiași (plăteau: 1 piastru 30 parale, rășura – 4 ½ parale) [1, p.396].

⁶ **Menzil** – dare extraordinară, achitată de locuitorii Țărilor Române, pentru întreținerea căilor de comunicație, a căilor și servitorilor pentru poștă, precum și pentru darurile ce se dădeau diferitelor Pașale ce veneau sau plecau din raia. Sătenii plăteau această dare în *cislă* (repartizarea dărilor fixată de obștea satului, proporțional cu averea fiecăruia), socotindu-se de fiecare familie între 2-3 piaștri anual [1, p.396].

⁷ Despre modalitatea încasării celorlalte dări *a se vedea* detaliat: [1, p.396-398].

21.	Prebarodec	19	54.	Mămăligă	36
22.	Sencout	36	55.	Chiva	30
23.	Rechitna	44	56.	Scabrău	45
24.	Călinești	pustiu	57.	Galuce	80
25.	Rencăuți	19	58.	Chișla lui Samoșiu	pustiu
26.	Stroești	20	59.	Chișla lui Haliv	pustiu
27.	Noua Suliță de Sus	17	60.	Podul Lipcanilor	85
28.	Hoșineți	80	61.	Balcăuți de Sus	32
29.	Toreșuți	175	62.	Tulbureni (Chișla Balși)	pustiu
30.	Văscăuți	63	63.	Hajdu	predium
31.	Certena	50	64.	Nevoe	30
32.	Cotilou	40	65.	Stălilești	35
33.	Cabilești	17	66.	Gilăuți	31
Partea de jos					
1.	Anadol	pustiu	43.	Cotigeni	100
2.	Darabani	pustiu	44.	Lucașeni	predium
3.	Parcuți	30	45.	Noua Suliță de Jos	60
4.	Bârnova de Sus	21	46.	Roșoșeni	36
5.	Mușenițul	117	47.	Nemâncăți	60
6.	Vornovița	35	48.	Briseni	55
7.	Macarinca	pustiu	49.	Vascăuți	60
8.	Lencăuți	100	50.	Carlacu	35
9.	Nahoreni	28	51.	Mandulești	70
10.	Hrușaveți	70	52.	Vânduți	60
11.	Babin	70	53.	Clocușna	52
12.	Bușovița	13	54.	Ocnita	55
13.	Răstu	50	55.	Pustoaia	12
14.	Ottachi	pustiu	56.	Lipnicul	20
15.	Cuman	70	57.	Denușeni	20
16.	Moldova	40	58.	Mihăceni	30
17.	Senouți	20	59.	Hrinuți	19
18.	Salești	45	60.	Barladana	26
19.	Sibotinești	60	61.	Hincuți	24
20.	Cormani	30	62.	Cipiluti	50
21.	Culișnica	51	63.	Hadaruți	60
22.	Vitreanca	30	64.	Corosuți	67
23.	Neprotov	39	65.	Mercu	74
24.	Mihalani	52	66.	Hlinoiaia	53
25.	Ghilisuca	60	67.	Rotunda	12
26.	Lomatinița	83	68.	Jednița	32
27.	Oșorul	55	69.	Balcăuți de Jos	55
28.	Vasilău	70	70.	Trebeșuți	41
29.	Voloșcov	38	71.	Bolboca	42
30.	Naslauți	20	72.	Culecuți	32
31.	Barnova de Jos	63	73.	Trestieni	pustiu
32.	Săcureni	75	74.	Tabanul	60
33.	Colelișnul	80	75.	Șeruți de Jos	22
34.	Șerbeseni	84	76.	Hlina	25
35.	Romancăuți	70	77.	Cotiela	21
36.	Velmeștie	70	78.	Sylaveți	71

37.	Burduhul	11	79.	Balasinești	25
38.	Volsinat	8	80.	Corsuți	76
39.	Verticuți	16	81.	Pererita	58
40.	Larga	84	82.	Granești	pustiu
41.	Metvesa	pustiu	83.	Bogdănești	pustiu
42.	Neliporiți	21	84.	Tescani	pustiu
85.	Viișoara	15	100.	Parcova	48
86.	Armaș	pustiu	101.	Ruseni	32
87.	Badrașcu	25	102.	Paladi	30
88.	Corpasul	38	103.	Pursilanca	21
89.	Cuconești	16	104.	Labriceni	24
90.	Serbaca	13	105.	Terebina	32
91.	Costiești	34	106.	Beșeruți	20
92.	Varaticul	29	107.	Brânzeni	40
93.	Horodești	19	108.	Burlănești	40
94.	Postumbeni	50	109.	Fetești	50
95.	Postumbuți	18	110.	Hurginești	64
96.	Kișla lui Alexe	pustiu	111.	Târnova de Jos	40
97.	Kișla lui Biciș	pustiu	112.	Trinca	50
98.	Kișla lui Sandu	pustiu	113.	Caracușeni	70
99.	Cuprinul	12	Numărul total de familii**		7080

* [1, p.399-401].

** *Predium* – proprietate, alcătuită dintr-un lot de pământ din mediul urban sau rural, cu toate cele existente pe el (în afară de construcții), care servea drept zalog și garanție în viața cotidiană. În cazul neachitării la timp a dărilor, statul putea pune sechestru ca în cazul zalogului sau garanției.

Analiza datelor statisticii austriece de la 1788 demonstrează că ținutul Hotin n-a fost împărțit proporțional de administrația otomană din punctul de vedere al numărului localităților și al numărului de gospodării/familii. *Partea de sus* a ținutului includea 65 de sate, inclusiv: 7 sate pustii și 3 localități de tip *predium* (alcătuite dintr-un lot de pământ, cu toate cele existente pe el (în afară de construcții), care servea drept zalog și garanție și, în cazul neachitării la timp a dărilor, statul le putea pune sub sechestru), care înglobau 2791 (38,9%) de gospodării. *Partea de jos* includea doar 47 de sate, inclusiv: 13 localități pustii, o localitate de tip *predium*, dar care îngloba un număr de 4379 (61,1%) de gospodării, ceea ce constituia în total, în ambele părți, 7170 de gospodării. În partea de sus doar 4 localități depășeau cifra de 100 de gospodării: Toreșuți – 175, Perelicuț – 124, Clisocuți-Poiana – 120 și Rușavenet – 108 gospodării; în partea de jos doar 2 localități depășeau sau atingeau cifra de 100 de gospodării: Mușenițul – 117 gospodării și Cotigeni – 100 de gospodării.

A stabili în baza statisticii austriece de la 1788 care din localități erau populate de români și care erau populate de alogeni este dificil, sau aproape imposibil, din considerentul că statistica nu dispune de asemenea informații. Totuși, reieșind din denumirea localităților și prezența lor în statisticile ulterioare (de la 1820 și 1821 – deja în Basarabia), putem constata că majoritatea satelor erau moldovenești.

În studierea evoluției demografice și impunerii fiscale a populației ținutului Hotin la începutul secolului al XIX-lea un loc deosebit revine și statisticii populației din 1808. Perfectată în anii de ocupație a Principatelor Române de armatele ruse, statistica prezintă un interes deosebit, deși nu poate pretinde la o exactitate absolută din mai multe considerente: imperfecțiunea metodelor de selectare și prelucrare a materialului statistic; pregătirea insuficientă a persoanelor care au adunat și au prelucrat informațiile statistice; eschivarea unor localnici de la înregistrare în timpul adunării datelor statistice, care aveau la bază anumite temeuri; tănuirea datelor de către administrația moldovenească pentru a evita impunerea exagerată a dărilor pentru asigurarea armatei ruse de ocupație; anumite categorii sociale n-au fost incluse în statistică din considerentul că erau stări sociale privilegiate și nu erau supuse impozităților, iar altele beneficiau de anumite privilegii și înlesniri etc. Însă, toate acestea puțin contau. Administrația rusă de ocupație avea deja experiență în această ordine de idei în urma efectuării recensămintelor și statisticilor în Țările Române din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea.

În pofida imperfecțiunii acestor date, o analiză retrospectivă a respectivei statistici este necesară pentru a distinge mai bine acele schimbări care s-au produs în situația demografică a teritoriului Pruto-Nistean după anexarea lui, în 1812, la Imperiul Rus.

Pentru prima oară datele statistice generale pentru Principatul Moldova, în formă de tabel, sunt publicate în 1929 de profesorul universitar T.G. Bulat, pe care autorul, din greșeală, le datează cu anul 1809. Cu denumirea: „Extras de numere ale ținuturilor Moldovii și a Basarabiei, de târgurile ce sânt prin acele ținuturi, și de satele toate, și de numărul împreună al lăcuitorilor birnici, a mazălilor, a ruptașilor, a jădovilor, ce plătesc dajdie, și a negustorilor hrISOvuliți și slujitori, afară de boieri, streini și preoți care nu se cuprind (e)” [2, p.66-67], această statistică este depozitată în fondul Arhivei Senatorilor care au prezidat în Divanele Principatelor Moldova și Țara Românească (Fondul 1) a Arhivei Naționale a Republicii Moldova [3, f. 3-115].

Extrasul statisticii este anexat la adresa din 14 mai 1812, prin care marele vistiernic al Moldovei Iordache Ruset-Roznovanu îi răspunde senatorului rus V.I. Krasno-Milașevici, președinte al Divanurilor Principatelor Române, în legătură cu porunca acestuia de a-i pune la dispoziție informațiile necesare despre numărul ținuturilor și al satelor, veniturile statului, contribuția acordată de populație armatei ruse de ocupație și despre sistemul de concesiuni existent în Moldova.

În demersul său, Iordache Ruset-Roznovanu îi comunica înaltului demnitar rus că numărul târgurilor, satelor și locuitorilor birnici, al mazălilor și ruptașilor, rupta de vistierie, evreilor hrISOvuliți⁸ și al slujitorilor aflați în fiecare ținut este indicat în extrasul trimis, „alcătuit după o catagrafie ce este făcută pentru toată Țara Moldovei și a Basarabiei, cu trei ani mai înainte”, fiindcă catagrafia cea nouă, mai completă, la care se lucra, încă nefiind definitivată, iar după finisarea ei informațiile despre dinamica populației vor fi mult mai complexe și mai exacte și vor reflecta acele schimbări care au intervenit între timp în componența demografică a ținuturilor. Marele vistiernic îl mai asigură pe înaltul demnitar rus că, deși prin dislocări de sate, o oarecare perturbare se produse, sporul populației „este neapărat” [2, p.64]. În plus, V.I. Krasno-Milașevici era atenționat că în extras lipsesc informațiile despre bulgarii veniți de peste Dunăre, care erau subordonați lui A.Ya. Koronelli, tutorele principal al coloniștilor transdanubieni din Țara Românească, Moldova și Basarabia (cu înțeles de Bugeac) [3, f. 3 verso].

Datele statisticii populației din 1808 publicate de T.G. Bulat sunt publicate ulterior de cercetătorul Valentin Zelenciuk, dar numai cu referință la ținuturile dintre Prut și Nistru, numindu-le incorect pentru întreg spațiul dintre Prut și Nistru Basarabia⁹ și datându-le, ca și T.G. Bulat, cu anul 1809, fără a indica cine este autorul publicării statisticii și indicând greșit pagina [6, p.81].

Analizând datele acestei statistici, cercetătorul Dinu Poștarencu atrage atenția la eroarea comisă de profesorul T.G. Bulat (respectiv, și de cercetătorul Valentin Zelenciuk – *constatăm noi*), care, știind că statistica fusese alcătuită cu trei ani în urmă de la data prezentării ei senatorului rus V.I. Krasno-Milașevici, scăzând din 1812 trei ani, atribuie statistica anului 1809. În realitate, statistica datează cu anul 1808, an care figurează, de fapt, în titlul extrasului prezentat senatorului rus V.I. Krasno-Milașevici în limba rusă, datele căruia corespund în exactitate cu cele indicate în Regulamentul privind instituirea administrației provizorii a Basarabiei din 2 august 1812 [7, p.144].

Datele statisticii sunt sistematizate pe ocoale, târguri și state și includ: plata răsuri și banilor de rație pentru o perioadă de 3 luni și indică numărului populației (capi de familie/gospodării) pentru fiecare sat, târg și oraș, care ulterior au fost sistematizate într-un tabel general al numărului populației, pe care îl publică fragmentar cercetătorul Valentin Zelenciuk, având la îndemână articolul lui T.G. Bulat, fără a folosi izvorul de arhivă.

Publicând datele generale privind numărul populației, sumate în tabelul prezentat în succintul articol¹⁰, T.G. Bulat constată că explicația adusă de marele vistiernic Iordache Ruset-Roznovanu senatorului rus V.I. Krasno-Milașevici denotă că „...situația nu era de loc bună” [2, p.64]. Autorul estimează numărul populației

⁸ *Hrisovulit* – categorie fiscală în care intrau locuitorii ce-și plăteau dările potrivit prevederilor unui hrISOv domnesc, nu cu satul sau orașul unde rezidau: băjenarii hrISOvuliți, negustorii hrISOvuliți, jidovii hrISOvuliți etc. [4, p.226; 5, f. 18 verso, 64 verso].

⁹ În raportul prezentat la 14 mai 1812 de marele vistiernic al Moldovei Iordache Ruset-Roznovanu senatorului rus V.I. Krasno-Milașevici se indica destul de explicit: „...în registrul alcătuit pentru întreaga Moldovă și Basarabie, pentru o perioadă de 3 ani”, prin care se subînțeleg ținuturile de sud dintre Prut și Nistru (ANRM, F. 1, inv. 1, d. 3639, f. 3). Într-un alt tabel se indică și mai clar că în componența Basarabiei intrau olaturile: Tomarova, Ismail, Bender, Akkerman și Chilia [3, f. 114 verso].

¹⁰ Autorul plănuia să revină mai târziu cu un studiu mai detaliat la acest subiect.

Moldovei, (fără boieri, scutelnici¹¹, țigani, slujitorii bisericești și străinii, între care trebuiau incluși și bejenarii sârbi de peste Dunăre, care atingeau cifra de 4000 de persoane), admitând chiar un calcul de 5 membri, pentru fiecare cap de familie, la 700 mii de locuitori [2, p.64].

Pentru a înțelege mai profund datele sistematizate în tabelele prezentate de Iordache Ruset-Roznovanu senatorului rus, la început să facem o caracteristică succintă a celor două forme de dări – răsura și banii pentru rație.

Răsura constituia o dare suplimentară care exista în Moldova la începutul secolului al XIX-lea, din al cărei venit se plătea leafă slujbașilor publici. În 1804 doar birul și răsura au constituit 2676 mii de lei, sau 54 de lei pentru fiecare Curte [8, f. 3, 5; 4, p.402].

Dintr-un raport al Comitetului de Control adresat Consiliului Suprem al Basarabiei, datat cu 12 martie 1828, aflăm că dările care erau percepute de la populația Moldovei până la anexarea Basarabiei la Rusia erau dări în baza cărora se formau veniturile vistieriei. Aceste informații au fost puse la dispoziție oficialităților ruse din Basarabia și din Sankt Petersburg de către Președintele Divanului Moldovei, senatorul V.I. Krasno-Milașevici. Potrivit acestui document, *răsura* constituie o dare în bani, încasată de la fiecare leu plătit potrivit dării *bir*, care constituia 15 parale de la fiecare leu [10, f. 1-1 verso]. La achitarea răsuri „participau păturile inferioare ale societății, mazilii și ruțașii, raznocinții, denumiți ruțele vistieriei, și evreii...”, erau eliberați de această plată, în schimb dădeau câte 5 parale de la fiecare leu în calitate de bir vel-vistiernicului, care era în exercițiul funcției [11, f. 130-130 verso].

Din alt izvor aflăm că *răsura* constituia „darea pentru leafa boierilor funcționari de cancelarie, ispravnicilor și funcționarilor locali” [Ibidem].

Bani pentru rație erau banii încasați de la populația Principatelor Române în timpul războiului ruso-turc din anii 1806-1812 pentru întreținerea armatei ruse de ocupație, care, după sfârșitul războiului, au fost anulați [10, f. 1-1 verso].

Pentru a înțelege mai profund acele schimbări care au intervenit în sistemul demografic și fiscal al Basarabiei după anexarea ei la Imperiul Rus, să analizăm, la început, suma dărilor încasate (răsura și banii de rație) și numărul populației din ținutul Hotin în 1808, pentru fiecare ocol în parte, prezentate de marele vistiernic al Moldovei Iordache Ruset-Roznovanu senatorului rus V.I. Krasno-Milașevici. Datele privind suma dărilor încasate și dinamica populației pentru ocolul Nistrul de Sus, ținutul Hotin, sunt sistematizate în Tabelul 2.

Tabelul 2

Răsura și banii de rație încasați de la populația ținutului Hotin, ocolul Nistrul de Sus, conform statisticii din 1808*

Nr. d/o	Răsura (în 3 luni)		Bani pentru rație (în 3 luni)		Numărul familiilor	Localitățile
	lei	aspri	lei	aspri		
1.	24	-	21	60	47	Volcineț
2.	60	-	55	-	109	Enăuți
3.	88	90	77	-	131	Seliște
4.	88	-	81	60	158	Cumarău
5.	74	30	68	30	133	Răsteu
6.	57	105	53	-	134	Buzovița
7.	30	-	27	60	56	Burduvu
8.	53	-	49	60	90	Molodova
9.	53	-	49	60	121	Babin
10.	63	75	58	-	118	Hrușavățul
11.	21	-	19	30	41	Mihoreni
12.	15	75	14	-	41	Măcăreuca

¹¹ *Scutelnic* – țaran scutit de plata birului, în schimbul unor prestații suplimentare (de obicei, militare) față de Domnie sau față de stăpânul moșiei. Sensul general al termenului este „scutit de bir”. *Scutelnicii* erau țărani eliberați de prestațiile față de stat; în schimb, obligați să încheie cu boierii, mănăstirile și funcționarii, pentru o anumită perioadă de timp, contracte privind îndeplinirea în folosul lor a anumitor lucrări sau achitarea anumitor sume de bani [9, p.535].

13.	26	90	24	30	53	Vârnovița
14.	31	30	28	90	51	Moșinețu
15.	42	60	39	30	78	Bârnova
16.	26	30	23	90	71	Părcăuți
17.	20	105	19	30	43	Câșla lui Nedjim
18.	84	-	77	-	127	Lencăuți
19.	102	-	93	90	140	Chelmești
20.	140	60	111	-	73	Evrei agricultori
În total	1103	30**	991	-**	1815	-
					27	Preoți
					1	Diaconi
					19	Dascălii
					19	Paracliseri***
					1	Negustori
					5	Străini
În total	1103	30	991	-	1887	-

* [3, f. 82].

** La stabilirea sumei totale a dărilor, pentru întreaga statistică de la 1808, am reieșit din considerentul că la început de secol 120 aspri echivalau cu 1 leu.

*** Izvorul îi indică cu denumirea de *țârcovnici* (церковники) – persoane care au în grijă o biserică, îndeplinind și anumite servicii la oficierea cultului religios; în această categorie mai intrau pălămarii și cântăreții.

Datele Tabelului 2 denotă că în cele 19 localități din ocolul Nistrul de Sus erau înregistrate 1887 de gospodării (capi de familie), inclusiv 1742 de gospodării de țărani creștini ortodocși, care se ocupau în fond cu agricultura, și 73 de gospodării de evrei agricultori. Izvorul indică și celelalte stări sociale din ocol, inclusiv reprezentanții tagmei bisericești: 27 preoți, 1 diacon, 19 dascăli, 19 paracliseri, 1 negustor și 5 străini, dar care nu sunt incluși în lista respectivă pentru achitarea răsuri și a banilor de rație.

În ocolul Nistrul de Jos erau înregistrate 9 localități care depășeau cifra de 100 de gospodării: Cumarău – 158 (8,4%) de gospodării, Chelmești – 140 (7,4%), Buzovița – 134 (7,1%), Răsteu – 133 (7%), Seliște – 131 (6,9%), Lencăuți – 127 (6,7%), Babin – 121 (6,4%), Hrușavățul – 118 (6,3%) și Enăuți – 109 (5,8%) de gospodării. Celelalte sate nu depășeau limita de 41-90 de gospodării. Cele mai mici localități, după ponderea gospodăriilor și, respectiv, a populației, erau satele Mihoreni și Măcăreuca cu 41 de gospodării și Volcineți – cu 47 de gospodării.

Este semnificativ faptul că statistica de la 1808 conține informații detaliate despre încasarea de la populație a dărilor și indică, de fapt, starea economică a contribuabililor. Marele vistiernic Iordache Ruset-Roznovanu scria senatorului rus V.I. Krasno-Milașevici că statistica indică și „...sfertul birului ce dă fiștecare sat mai înainte pe trei luni, dintru care sfert se cunoaște starea puținții și neputinții fieștecarue sat asemenea precum s-a dat atunci” [3, f. 3 verso-4; 2, p.65]. Conform acestei statistici, de la locuitorii ocolului Nistrul de Jos au fost încasate 1103 lei răsura și 991 bani de rație, ceea ce constituia anual 4412 lei răsura și 3964 lei bani de rație.

Celelalte stări sociale – preoții, diaconii, dascălii, paracliserii, negustorii și străinii – erau scutiți de plata răsuri și a banilor de rație, fiind incluși separat la sfârșitul tabelului.

Prezintă interes datele privind suma dărilor încasate și dinamica populației pentru ocolul Nistrul de Jos, sistematizate în Tabelul 3.

Tabelul 3

Răsură și banii de rație încasați de la populația ținutului Hotin,
ocolul Nistrul de Jos, conform statisticii din 1808*

Nr. d/o	Răsură (în 3 luni)		Bani pentru rație (în 3 luni)		Numărul familiilor	Localitățile
	lei	aspri	lei	aspri		
1.	56	60	51	90	77	Caracău
2.	81	105	74	90	94	Romancăuți
3.	69	105	63	60	78	Șăbutinița
4.	28	95	26	30	32	Cormani
5.	38	60	35	30	50	Culișăuca
6.	38	60	35	30	49	Vitreanca
7.	42	-	38	60	57	Mihalcău
8.	50	60	46	30	56	Niporotova
9.	55	30	50	90	74	Lomacinița
10.	42	-	38	60	48	Ojovu
11.	42	-	38	60	58	Ghilișăuca
12.	39	60	36	30	61	Vasălău
13.	69	105	63	60	130	Cobâlceni
14.	63	60	58	-	104	Șărbiceni
15.	64	105	60	30	101	Văzdăuți
16.	24	-	21	60	36	Voloșcovu
17.	27	60	25	30	50	Năslavcea
18.	63	30	61	90	74	Bârnova
19.	72	-	66	-	79	Lipnic
20.	72	90	66	90	59	Clocușna
21.	79	30	78	30	98	Săcureni
22.	218	-	125	60	112	<i>Evrei agricultori</i>
În total	1340	35	1162	30	1577	-
					35	<i>Preoți</i>
					24	<i>Diaconi</i>
					20	<i>Dascăli</i>
					2	<i>Mazili</i>
					4	<i>Negustori</i>
					1	<i>Străini</i>
În total	1340	35	1162	30	1663	-

* ANRM, F. 1, inv. 1, d. 3639, f. 82 verso.

Datele Tabelului 3 atestă că în cele 21 de localități din ocolul Nistrul de Jos erau înregistrate 1663 de gospodării (capi de familie), inclusiv 1465 de gospodării de țărani creștini ortodocși și 112 gospodării de evrei agricultori. Din celelalte categorii sociale izvorul indică: 35 preoți, 24 diacon, 20 dascăli, 2 mazili, 4 negustori și 1 străin.

În ocolul Nistrul de Jos, spre deosebire de ocolul Nistrul de Sus, erau înregistrate doar 3 localități care depășeau cifra de 100 de gospodării țărănești: Cobâlceni – 130 (9,6%) de gospodării, Șărbiceni – 104 (6,3%) și Văzdăuți – 101 (6,7%) de gospodării. Celelalte sate din ocol nu depășeau limita de 32-98 de gospodării. Cele mai mici localități din acest ocol, după ponderea gospodăriilor și, respectiv, a populației, erau satele Cormani cu 32 de gospodării, Voloșcovu – cu 36 de gospodării, Ojovu – cu 48 de gospodării și Vitreanca – cu 49 de gospodării.

Aceeași statistică atestă că de la locuitorii ocolului Nistrul de Jos au fost încasați 1340 lei răsura și 1162 bani de rație, ceea ce constituia anual 5360 lei răsura și 4648 lei bani de rație, sau în total suma de 10308 lei.

Ca și în cazul ocolului Nistrului de Sus, izvorul indică și celelalte stări sociale din acest ocol – preoții, diaconii, dascălii, mazilii, negustorii și străinii care erau scutiți de plata rásurii și a banilor de rație.

Datele privind suma dărilor încasate și dinamica populației pentru ocolul Ciuhur sunt sistematizate în Tabelul 4.

Tabelul 4

**Răsura și banii de rație încasați de la populația ținutului Hotin,
ocolul Ciuhur, conform statisticii din 1808***

Nr. d/o	Răsura (în 3 luni)		Bani pentru rație (în 3 luni)		Numărul familiilor	Localitățile
	lei	aspri	lei	aspri		
1.	36	-	32	60	60	Târgul Briceni
2.	66	-	71	60	105	Hrimancauți și Hrubna
3.	78	-	71	60	105	Văscăuți
4.	48	-	44	-	72	Tribisăuți
5.	26	60	24	-	35	Bolboaca
6.	68	45	63	90	62	Cipiliuți
7.	48	90	42	-	41	Hincăuți
8.	38	60	34	90	48	Mihalășeni și Dâneni
9.	46	-	42	-	49	Cupcini și câșla lui Suleiman
10.	14	90	11	30	18	Slobozia Hrenăuți
11.	48	-	44	-	52	Parcova și câșla Fântâna Albă
12.	60	-	54	90	81	Purceleanca și Zabriceni
13.	19	30	17	60	29	Câșla Chiurtului
14.	14	30	13	-	19	Câșla lui Bechir
15.	36	-	33	30	34	Corăstăuți
16.	57	90	52	90	108	Ocița
17.	48	-	44	-	67	Hădărăuți
18.	45	90	42	-	62	Măndăcăuți
19.	16	105	15	60	18	Bârlădeni
20.	24	-	22	-	23	Palade
21.	24	-	21	60	41	Ruseni
22.	21	90	20	-	25	Pociumbeni
23.	30	-	27	60	34	Pociumbăuți
24.	76	105	67	90	47	Evreii agricultori
25.	64	90	-	-	353	Evrei din Briceni
În total	1058	15	912	90	1588	-
					25	Preoți
					1	Diaconi
					19	Dascăli
					16	Paracliseri
					6	Mazili
					5	Negustori
					18	Străini
În total	1058	15	912	90	1678	-

* [3, f. 83].

Datele Tabelului 4 demonstrează că cele 23 de localități din ocolul Ciuhur însumau 1678 de gospodării (capi de familie), inclusiv 1188 de gospodării de țărani creștini ortodocși, care se ocupau cu agricultura, 47 de gospodării de evrei agricultori și 353 de gospodării de evrei din târgul Briceni, care se ocupau, în fond, cu meșteșugul, comerțul și parțial cu agricultura. Izvorul indică și celelalte stări sociale din ocol, inclusiv reprezentanții clerului: 25 preoți, 1 diacon, 19 dascăli, 16 paracliseri, 5 negustori și 18 străini.

În ocolul Ciuhur, spre deosebire de celelalte două ocoale, erau înregistrate doar 2 localități care depășeau cifra de 100 de gospodării: Ocnița – 108 (6,4%) de gospodării și Văscăuți – 105 (6,3%) de gospodării. Celelalte sate nu depășeau limita de 19-81 de gospodării, deși aceste sate erau înregistrate împreună cu cășlele și alte sate, excepție făcând doar Hrimăncăuți și Hrubna ce dispuneau de 105 gospodării (6,3%). Cele mai mici localități din acest ocol, după ponderea gospodăriilor și, respectiv, a populației, erau slobozia Hrenăuți și satul Bârlădeni cu 18 gospodării, *câșla lui* Bechir – cu 19 gospodării, Palade – cu 23 de gospodării, Pociumbeni cu 2 gospodării, *câșla* Chiurtului – cu 29 de gospodării, Pociumbăuți – cu 34 de gospodării, Corâstăuți – cu 34 de gospodării, Bolboaca – cu 35 de gospodării și Hincăuți – cu 41 de gospodării.

Statistica de la 1808 demonstrează că locuitorii ocolului Ciuhur au plătit 1058 lei răsura și 912 bani de rație, ceea ce constituia anual 17648 lei răsura și 3648 lei bani de rație, sau în total suma de 21296 lei.

Spre deosebire de celelalte două ocoale, în acest ocol numărul de negustori, mazili și străini era ceva mai mare, fapt ce se lămurește parțial prin statutul de târg pe care îl deținea localitatea Briceni.

Cam aceeași tendință privind suma dărilor încasate – răsura și banii de rație, privind numărul populației au și datele pentru ocolul Mijlocului, sistematizate în Tabelul 5.

Tabelul 5

**Răsura și banii de rație încasați de la populația ținutului Hotin,
ocolul Mijlocului, conform statisticii din 1808***

Nr. d/o	Răsura (în 3 luni)		Bani pentru rație (în 3 luni)		Numărul familiilor	Localitățile
	lei	aspri	lei	aspri		
1.	38	30	35	-	59	Bălcăuții de Jos
2.	114	-	104	60	136	Caracușeni
3.	62	30	57	30	68	Trinca
4.	39	90	36	30	51	Hurghinești
5.	84	-	77	-	82	Târnova
6.	48	-	44	-	62	Marcăuți
7.	60	-	54	90	54	Colincăuți
8.	51	-	46	90	55	Tabanul
9.	24	-	22	-	32	Câșla Giamgiului
10.	6	-	5	30	7	Câșla Ciolacului
11.	16	90	15	90	31	Nelipăuți
12.	42	-	38	60	44	Coteleu
13.	45	90	42	-	63	Varticăuți
14.	72	-	65	90	73	Hlinoiaia
15.	36	-	32	90	32	Rătunda
16.	50	30	47	30	75	Rosușeni
17.	50	30	47	30	87	Nouasulița de Jos
18.	36	-	33	-	42	Beșănăuți
19.	48	-	44	-	54	Edineț
20.	114	-	104	30	127	Cotiujeni
21.	104	60	52	60	2	Evrei agricultori
În total	1142	90	1005	90	1236	-
					32	Preoți
					1	Diaconi
					13	Dascăli
					19	Paracliseri
					2	Mazili
					8	Negustori
					7	Străini
					186	Călărașii pârcălăbiei
În total	1142	90	1005	90	1504**	-

* [3, f. 83].

** În izvor – 1502.

Datele însumate în Tabelului 5 atestă că în cele 20 de localități din ocolul Mijlocului erau înregistrate 1504 gospodării (capi de familie), inclusiv 1234 de gospodării de țărani creștini ortodocși și 2 gospodării de evrei agricultori. Din celelalte categorii sociale izvorul indică: 32 preoți, 1 diacon, 13 dascăli, 19 paracliseri, 2 mazili, 6 negustori, 7 străin și 186 călărași ai pârcălabiei¹².

În ocolul Mijlocului erau înregistrate doar 2 localități care depășeau cifra de 100 de gospodării: Caracuseni – 136 (9,1%) de gospodării și Cotiujeni – 127 (8,5%) de gospodării. Celelalte sate nu depășeau limita de 7-87 de gospodării. Cele mai mici localități din ocolul Mijlocului, după ponderea gospodăriilor și, respectiv, a populației, erau *câșla* Ciolacului cu 7 gospodării, Nelipăuți – cu 31 de gospodării, *câșla* Giamgiului și satul Rătunda – cu 32 de gospodării, Beșănăuți – cu 42 de gospodării și Coteleu – cu 44 de gospodării.

Statistică atestă că de la locuitorii ocolului Mijlocului au fost încasate 1142 lei răsura și 1005 bani de rație, ceea ce constituia anual 4568 lei răsura și 4020 lei bani de rație, sau în total suma de 8588 lei.

Ca și în cazul celorlalte 3 ocoale, stările sociale privilegiate din acest ocol – preoții, diaconii, dascălii, paracliserii, mazilii, negustorii și străinii – erau scutite de plata rásurii și a banilor de rație și erau incluse la sfârșitul tabelului într-o listă separată. În acest ocol mai erau înregistrate 186 de gospodării care îndeplineau serviciul de călărași.

Prezintă interes și datele ce indică numărul populației și suma dărilor încasate în 1808, pentru ocolul Prutul de Jos, sistematizate în Tabelul 6.

Tabelul 6

**Răsura și banii de rație încasați de la populația ținutului Hotin,
ocolul Prutul de Jos, conform statisticii din 1808***

Nr. d/o	Răsura (în 3 luni)		Bani pentru rație (în 3 luni)		Numărul familiilor	Localitățile
	lei	aspri	lei	aspri		
1.	33	90	30	90	63	Târgul Lipcani
2.	60	-	53	60	70	Șirăuți
3.	61	90	55	60	77	Balasănești
4.	33	90	31	-	47	Pererita
5.	19	30	17	60	31	Viișoara
6.	36	-	33	-	48	Bădragii
7.	33	90	31	-	53	Corpaciu
8.	27	90	25	30	32	Cuconești
9.	13	30	11	60	17	Șărbaca
10.	44	60	41	-	50	Costești
11.	61	90	56	-	59	Varaticu
12.	25	30	23	-	31	Horodiște
13.	25	30	22	60	51	Teredna
14.	108	-	98	30	128	Corjăuți
15.	64	90	60	-	65	Fetești
16.	36	-	33	-	53	Burlănești
17.	84	-	77	-	100	Brănzăanii
18.	21	90	20	-	27	Hlina
19.	57	-	51	30	76	Ghilavățul

¹² *Călăraș* – categorie de ostași călare, apăruți în Țările Române în sec. al XVI-lea, recrutați dintre țărani liberi care slujeau domniei pentru scutiri fiscale sau pentru dreptul de a folosi moșiile domnești. Principala lor obligație era să meargă la război pe propria socoteală. Unele grupuri de călărași aveau sarcini speciale: paza marginii (*călărașii de margine*) și transportul știrilor (*călărașii de Țarigrad*). În secolul al XVII-lea ei plăteau o dare destul de mare – *dajdia* călărășească. În secolul al XVIII-lea, odată cu decăderea importanței militare a călărașilor, s-au menținut și s-au accentuat sarcinile lor secundare. În Moldova, călărașii de margine sunt puși sub comanda unor serdari (de Orhei, de Lăpușna, de Soroca) și sunt scutiți parțial de dări [4, p.80]. În alte cazuri, *călărașii* erau considerați slujitori pe lângă administrațiile locale, persoane cu atribuții de pază locală, pe timp de război participau la adunarea carelor pentru transportarea proviziilor. Alte izvoare îi califică pe călărași că fiind slujitori polițienești inferiori [12, p.141].

20.	40	90	35	-	23	<i>Evrei agricultori</i>
21.	57	-	-	-	90	<i>Evrei din Lipcani</i>
În total	945	30	806	-	1191	-
					32	<i>Preoți</i>
					1	<i>Diaconi</i>
					21	<i>Dascăli</i>
					18	<i>Paracliseri</i>
					3	<i>Mazili</i>
					8	<i>Negustori</i>
					11	<i>Străini</i>
În total	945	30	806	-	1285	-

* [3, f. 84].

Analiza datelor prezentate în Tabelului 6 atestă că în cele 191 de localități din ocolul Prutul de Jos erau înregistrate 1285 de gospodării (capi de familie), inclusiv 1078 de gospodării de țărani creștini ortodocși, care se ocupau în fond cu agricultura, 90 de gospodării de evrei agricultori și 90 de gospodării de evrei din târgul Lipcani, care se ocupau cu meșteșugul, comerțul și parțial cu agricultura. Celelalte stări sociale din ocolul Prutul de Jos însumau reprezentanții clerului: 32 preoți, 1 diacon, 21 dascăli, 18 paracliseri și celelalte sări sociale privilegiate: 3 mazili, 8 negustori și 11 străini.

În ocolul Prutul de Jos erau înregistrate doar două localități care atingeau sau depășeau cifra de 100 de gospodării: Corjăuți – 128 (10,7%) de gospodării și Brănzăni – 100 (8,4%) de gospodării. Celelalte sate nu depășeau limita de 17-90 de gospodării, neluându-se în calcul numărul gospodăriilor ce aparțineau stărilor sociale privilegiate, care aveau un număr de gospodării mult mai mic. Cele mai mici localități din ocolul Prutul de Jos, după ponderea gospodăriilor și, respectiv, a populației, erau satele Șărbaca cu 17 gospodării, Hlina – cu 27 de gospodării, Viișoara și Horodiște – cu 31 de gospodării, Cuconești – cu 32 de gospodării, Pererita – cu 47 de gospodării și Bădragii – cu 48 de gospodării.

Potrivit acestei statistici, locuitorii ocolului Prutul de Jos au plătit pentru fiecare 3 luni ale anului 1 808 945 lei răsura și 806 bani de rație, ceea ce constituia anual 3780 lei răsura și 3624 lei bani de rație, sau în total suma de 7404 lei. Este evident, deși nu atât de pronunțat, ca și pentru târgul Lipcani, numărul mare de gospodării ale evreilor (90 de gospodării, sau 7,6%).

Datele privind suma dărilor încasate și numărul populației pentru ocolul Prutul de Sus sunt sistematizate în Tabelul 7.

Tabelul 7

**Răsura și banii de rație încasați de la populația ținutului Hotin,
ocolul Prutul de Sus, conform statisticii din 1808***

Nr. d/o	Răsura (în 3 luni)		Bani pentru rație (în 3 luni)		Numărul familiilor	Localitățile
	lei	aspri	lei	aspri		
1.	76	90	70	-	90	Zaluceia
2.	48	-	44	-	58	Ceabrău
3.	40	90	37	30	53	Criva
4.	66	-	60	30	99	Câșla
5.	46	90	37	30	57	Nisfoaia
6.	45	90	42	-	62	Stălinești
7.	74	30	68	30	70	Mămăliga
8.	24	-	22	90	44	Coșuleni
9.	72	-	66	30	80	Negrinița
10.	21	90	20	-	32	Ședreni
11.	96	-	88	-	128	Costiceni

12.	81	90	74	90	100	Vancicăuți
13.	180	-	164	90	307	Tărăsăuți
14.	120	-	112	90	188	Marșănița
15.	40	90	38	30	72	Coteleu
16.	78	-	71	60	86	Cerlina
17.	31	30	28	90	34	Mălinești
18.	25	30	23	-	45	Nouasulița de Sus
19.	76	90	64	30	25	Evrei agricultori
În total	1245	90	1134	-	1630	-
					33	Preoți
					14	Dascăli
					15	Paracliseri
					1	Mazili
					1	Străini
În total	1245	90	1134	-	1694	-

* [3, f. 84 verso].

Datele inserate în Tabelul 7 atestă că în cele 18 localități din ocolul Prutul de Sus erau înregistrate 1694 de gospodării (capi de familie), inclusiv 1605 gospodării de țărani creștini ortodocși și 25 de gospodării de evrei agricultori. Din celelalte categorii sociale privilegiate făceau parte: 33 preoți, 14 dascăli, 15 paracliseri, 1 mazil și 1 străin.

În acest ocolul erau înregistrate 4 localități care depășeau sau atingeau cifra de 100 de gospodării: inclusiv satul Tărăsăuți cu 307 (16,1%) de gospodării, Marșănița – cu 188 (11,1%) de gospodării, Costiceni – cu 128 (7,6%) de gospodării și Vancicăuți – cu 100 (5,9%) de gospodării. Celelalte sate nu depășeau limita de 25-99 de gospodării, în afară de categoriile privilegiate care aveau un număr mai mic de gospodării. Cele mai mici localități din ocolul Prutul de Sus, după ponderea gospodăriilor și, respectiv, a populației, erau satele Ședreni cu 32 gospodării, Mălinești – cu 34 de gospodării, Coșuleni – cu 44 de gospodării și Nouasulița de Sus – cu 45 de gospodării.

Izvorul atestă că în 1808 de la locuitorii ocolului Prutul de Sus au fost încasate 1245 lei răsura și 1134 bani de rație, ce constituia anual suma de 4948 lei răsura și 4536 lei bani de rație, sau în total suma de 9484 lei.

Ca și în cazul celorlalte ocoale, stările sociale privilegiate din acest ocol – preoții, diaconii, dascălii, paracliserii, mazilii, negustorii și străinii – erau scutite de plata rásurii și a banilor de rație.

Datele ce indică numărul populației și suma dărilor încasate pentru ocolul Ghilavățul în 1808 sunt sistematizate în Tabelul 8.

Tabelul 8

Răsura și banii de rație încasați de la populația ținutului Hotin, ocolul Ghilavățul, conform statisticii din 1808*

Nr. d/o	Răsura (în 3 luni)		Bani pentru rație (în 3 luni)		Numărul familiilor	Localitățile
	lei	aspri	lei	aspri		
1.	36	-	33	30	61	Hiliuți
2.	40	90	37	30	64	Șărbinița
3.	46	90	40	90	66	Forosna
4.	30	-	27	60	56	Sângeru
5.	38	30	35	30	66	Cruhlic
6.	114	-	104	30	185	Pășcăuți
7.	31	30	28	60	82	Dăncăuți

8.	54	-	49	60	87	Dolineni
9.	44	60	41	30	85	Stăuceni
10.	36	-	33	-	78	Doljocu
11.	48	-	44	-	78	Berestia
12.	120	-	112	90	160	Ghenăuți
13.	54	90	50	-	88	Rângaciu
14.	33	90	31	-	70	Stroești
15.	96	-	88	-	155	Răchitna
16.	69	90	63	90	94	Săncăuți
17.	48	-	44	-	88	Răucăuți
18.	42	-	37	90	69	Bălcăuții de Sus
19.	26	90	24	60	41	Tulbureni
20.	45	90	42	-	76	Hăjdău
21.	26	30	24	-	65	Căpeleuca
22.	7	30	7	60	19	Darabani
23.	9	90	9	-	22	Anadolu
24.	40	90	37	30	79	Șișcăuți
25.	104	30	87	60	91	Evrei agricultori
În total	1244	-	1133	60	2025	-
					33	Preoți
					27	Dascăli
					23	Paracliseri
					3	Negustori
					94	Călărași
					17	Străini
În total	1244	-	1133	60	2222	-

* [3, f. 85].

Datele Tabelului 8 atestă că în cele 24 de localități din ocolul Ghilavățul erau înregistrate 2222 de gospodării (capi de familie), inclusiv 1934 de gospodării de țărani creștini ortodocși, care se ocupau cu agricultura și 91 de gospodării de evrei agricultori. Celelalte stări sociale din ocolul Ghilavățul însumau reprezentanții clerului: 33 preoți, 27 dascăli, 23 paracliseri, 17 străini și 94 gospodării de călărași.

În ocolul Ghilavățul erau înregistrate doar trei localități care depășeau cifra de 100 de gospodării: Pășcăuți – 185 (8,3%) de gospodării, Ghenăuți – 160 (7,2%) și Răchitna – 155 (7%). Celelalte sate se încadrau în limita de 19-94 de gospodării. Stările sociale privilegiate enunțate aveau un număr de gospodării mult mai mic. În acest ocol mai sunt atestate și 94 de gospodării de călărași încadrați în diferite activități ținutale ale pâr-călăbiei. Cele mai mici localități din ocolul Ghilavățul, după ponderea gospodăriilor și, respectiv, a populației, erau satele Darabani – cu 19 gospodării, Anadolu – cu 22 de gospodării și Tulbureni – cu 41 de gospodării.

În baza statisticii din 1808 locutorii ocolului Ghilavățul au plătit pentru fiecare 3 luni 1244 lei răsura și 1133 bani de rație, ceea ce constituia anual 4976 lei răsura și 4532 lei bani de rație, sau în total suma de 9508 lei.

În cele din urmă, datele privind suma dărilor încasate și numărul populației pentru ocolul Rașcov sunt sistematizate în Tabelul 9.

Tabelul 9

Răsura și banii de rație încasați de la populația ținutului Hotin,
ocolul Rașcov, conform statisticii din 1808*

Nr. d/o	Răsura (în 3 luni)		Bani pentru rație (în 3 luni)		Numărul familiilor	Localitățile
	lei	aspri	lei	aspri		
1.	156	-	142	30	327	Colincăuți
2.	62	60	57	30	116	Grozănița
3.	48	-	44	-	92	Bălcăuți
4.	74	60	68	30	145	Șilăuți
5.	48	-	44	-	116	Zaruțani
6.	120	-	112	90	178	Șirăuți
7.	69	90	63	90	110	Nădăbăuți
8.	74	30	68	30	140	Rucșinu
9.	21	90	20	-	58	Cipănosu
10.	13	30	12	-	64	Rohotinu
11.	42	-	39	90	143	Rașcov
12.	74	30	68	30	153	Perebicăuți
13.	104	90	96	60	191	Rujavnița
14.	62	30	57	30	132	Balamuteuca
15.	33	90	31	-	78	Prihorodu
16.	6	-	5	30	28	Onutu
17.	12	-	11	60	42	Poiana
18.	28	90	26	30	82	Otaci
19.	180	-	165	-	453	Clișcăuți
20.	216	-	129	60	252	Evrei agricultori
În total	1447	90	1262	90	2900	-
					34	Preoți
					22	Dascăli
					23	Paracliseri
					2	Negustori
					170	Călărași
					29	Străini
În total	1447	90	1262	90	3180	-

* [3, f. 85].

Datele prezentate în Tabelului 9 atestă că în cele 19 localități din ocolul Rașcov erau înregistrate 3180 de gospodării (capi de familie), inclusiv 2648 de gospodării de țărani creștini ortodocși și 252 de gospodării de evrei agricultori, cei mai mulți evrei înregistrați în ocoalele ținutului Hotin în această perioadă de timp. Izvorul indică și celelalte categorii sociale: 34 preoți, 22 dascăli, 23 paracliseri, 2 negustori, 29 străini și 170 de călărași.

În ocolul Rașcov erau înregistrate cele mai multe localități (11 localități) ce depășeau cifra de 100 de gospodării: inclusiv satele Clișcăuți – cu 453 (14,2%) de gospodării, Colincăuți – 327 (10,3%), Rujavnița – 191 (6,0%), Șirăuți – 178 (5,6%), Perebicăuți – 153 (4,8%), Șilăuți – 145 (4,6%), Rașcov – 143 (4,5%), Balamuteuca – 132 (4,2%), Grozănița și Zaruțani – cu câte 116 (3,6%) și Nădăbăuți – 110 (3,5%) de gospodării. Celelalte sate nu depășeau limita de 28-82 de gospodării, în afară de categoriile privilegiate care aveau un număr mai mic de gospodării. Cele mai mici localități din ocolul Rașcov, după ponderea gospodăriilor și, respectiv, a populației, erau doar două sate: Onutu – cu 28 de gospodării și Poiana – cu 42 de gospodării.

Statistica atestă că de la locuitorii ocolului Rașcov erau încasate 1447 lei răsura și 1262 bani de rație, ceea ce constituia anual 5788 lei răsura și 5048 lei bani de rație, sau în total suma de 10836 lei.

Stări sociale privilegiate din acest ocol erau: preoții, diaconii, dascălii, clerul de rang inferior, mazilii, negustorii și străinii care erau scutiți de plata răsुरii și a banilor de rație și erau incluși în liste separate la sfârșitul tabelului.

Analizând datele cu privire la cele 8 ocoale prezentate *supra*, constatăm că ele prezintă un interes deosebit pentru istoria locală. Acestea conțin informații concrete pentru fiecare localitate din ținutul Hotin, fapt ce ne dă posibilitate să studiem în evoluție procesele de ordin demografic desfășurate în acest ținut.

Știind datele privind suma dărilor încasate și numărul populației pentru cele 8 ocoale în parte, putem sistematiza aceste date pentru întreg ținutul Hotin în această perioadă de timp (Tab.10).

Tabelul 10

**Răsura și banii de rație încasați de la populația ținutului Hotin,
conform statisticii din 1808***

Denumirea ocoalelor	Numărul satelor	Raportul, în %	Numărul familiilor	Raportul, în %	Răsura (în 3 luni)		Bani pentru rație (în 3 luni)		Suma dărilor (în lei)	Raportul, în %
					lei	aspri	lei	aspri		
Nistrul de Sus	20	11,6	1887	12,5	1103	30	991	-	2094	11,7
Nistrul de Jos	22	12,7	1663	11,0	1340	35	1162	30	2502	13,9
Ciuhur	25	14,5	1678	11,1	1058	15	912	90	1970	11,0
Mijlocului	21	12,1	1502	9,9	1142	90	1005	90	2147	12,0
Prutul de Jos	21	12,1	1285	8,5	945	30	806	-	1751	9,8
Prutul de Sus	19	11,0	1694	11,2	1245	90	1134	-	2379	13,3
Ghilavățul	25	14,5	2222	14,7	1244	-	1133	60	2377	13,3
Rașcov	20	11,6	3180	21,0	1447	90	1262	90	2709	15,1
Numărul total	173	100,0	15111	100,0	9524	20	8405	-	17929	100,0

* [3, f. 82-85].

Datele sistematizate în Tabelul 10 atestă că în Moldova la 1808 erau înregistrate 15111 gospodării (capi de familie), sau, dacă raportăm acest număr la indicele recunoscut pentru această perioadă – 5 persoane pentru fiecare familie, obținem un număr de 75555 de persoane (fără orașul Hotin), iar suma răsुरii și a banilor pentru rație achitată de populație a constituit pentru perioada de 3 luni 17929 lei, ceea ce, anual, constituia suma de 71716 lei.

Numărul satelor și gospodăriilor nu era reprezentat proporțional pe ocoale. Ocoalele Ciuhur și Ghilavățul aveau câte 25 (14,5%) de sate, Nistrul de Jos – 22 (12,7%), Mijlocului și Prutul de Jos – câte 21 (12,1%), Nistrul de Sus și Rașcov – câte 20 (11,6%) și Prutul de Sus – 19 (11%) sate.

Același lucru îl putem constata și cu privire la numărul gospodăriilor/capilor de familie. Cele mai multe gospodării îl avea ocolul Rașcov – 3180 (21%), deși dispunea de doar 20 de sate, după care urma ocolul Ghilavățul cu 2222 (14,7%) de gospodării, Nistrul de Sus – 1887 (12,5%) de gospodării, Prutul de Sus – 1694 (11,2%), Ciuhur – 1678 (11,1%), Nistru de Jos – 1663 (11%), Mijlocului – 1502 (9,9%) gospodării și ocolul Prutul de Jos cu 1285 (8,5%) de gospodării. Prin urmare, ocoalele cu mai mică densitate a populației erau Prutul de Jos și Mijlocului, iar ocoalele cu cea mai mare densitate a populației erau Rașcov și Ghilavățul.

Această stare de lucruri o putem constata și din scrisoarea și raportul privind starea satelor moldovenești la 1808 prezentată la 1 august 1808 de marele vistiernic al Moldovei Iordache Ruset-Roznovanu președintele Divanurilor Moldovei și Țării Românești S.S. Kușnikov: „Starea satelor nu este de potrivă, dar statornicie

lor să păzăști oamini numai din Cășla lui Ibriam au lipsit, căci erau numai vro șasă și unii au murit alții s-au împrăștiet prin alte sate" [7, p.32].

Un interes deosebit prezintă sistematizarea datelor din statistica de la 1808 cu privire la categoriile sociale privilegiate ale populației ținutului Hotin sistematizate în Tabelul 11.

Tabelul 11

**Categoriile sociale privilegiate ale populației din ținutul Hotin,
conform statisticii din 1808***

Categoriile sociale	Ocoalele								Numărul total	Raportul, în %
	Nistrul de Sus	Nistrul de Jos	Ciuhur	Mijlocului	Prutul de Jos	Prutul de Sus	Ghilavățul	Rașcov		
Preoți	27	35	25	32	32	33	33	34	251	21,9
Diaconi	1	-	1	1	1	-	-	-	4	0,3
Dascăli	19	24	19	13	21	14	27	22	135	13,9
Paracliseri	16	20	16	19	18	15	23	23	150	13,1
Mazili	-	2	6	2	3	1	-	-	14	1,2
Negustori	1	4	5	8	8	-	3	2	31	2,7
Călărași	-	-	-	186	-	-	94	170	450	39,2
Străini	5	1	18	7	11	1	17	29	89	7,8
Numărul total	69	86	90	268	94	64	197	280	1148	100,0
Raportul, în %	6,0	7,5	7,8	23,3	8,2	5,5	17,2	24,4	100,0	-

* [3, f. 82-85].

Datele sistematizate în Tabelul 11 atestă că în ținutul Hotin erau înregistrate 564 (49,2%) de familii de reprezentanți ai clerului, 14 (1,2%) familii de negustori, 450 (39,2%) de familii de călărași și 89 (7,8%) de străini. Cel mai mare număr de categorii sociale privilegiate erau concentrate în ținuturile Rașcov – 280 (24,4%) de familii, Mijlocului – 268 (23,3%) de familii și Ghilavățul 197 (17,2%) de familii. Acest număr mare de categorii sociale privilegiate se datora numărului sporit de călărași care făceau serviciul de pază a frontierei sau de pază internă în aceste ținuturi.

Analiza izvoarelor publicate și a celor de arhivă inedite ne permit să concluzionăm că ținutul Hotin a prezentat un mare interes în planurile geostrategice ale Austriei și Rusiei la sfârșitul secolului al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea. Anume în acest scop au și fost întocmite statistica austriacă de la 1788 și statistica moldovenească din 1808, ultima perfectată în anii de ocupație a Principatelor Române de armatele ruse. Deși statisticele date nu pot pretinde la o exactitate absolută, din mai multe considerente, dictate atât de factori obiectivi, cât și de factori subiectivi, ele sunt de o deosebită importanță în studierea istoriei locale și a proceselor demografice.

Prezența unor statistici detaliate referitoare la mărimea, distribuția și compoziția populației era necesară pentru planificarea și implementarea politicilor economice, sociale și fiscale de dezvoltare, promovate de Austria și Rusia în teritoriile anexate sau aflate în sfera de influență a acestor două imperii.

Statistica austriacă din 1788 înregistrează în ținutul Hotin 179 de localități: 66 în partea de sus și 113 în partea de jos; statistica rusească din 1808 – 173 de localități cu un număr de 15111 familii, sau cca 75000 de persoane.

Referințe:

1. POPESCU, M. Veniturile raialei Hotinului în timpul stăpânirii turcești. În: *Revista arhivelor*, anii 1928-1929. București, 1929, p.394-401.
2. BULAT, T.G. O statistică a Moldovei din 1809. În: *Arhivele Basarabiei. Revistă de istorie și geografie a Moldovei dintre Prut și Nistru*, 1929, nr.1, p.64-67.

3. ANRM, F. 1, inv. 1, d. 3639.
4. *Instituții feudale din Țările Române. Dicționar* / Coordonatori: Ovid Sachelarie și Nicolae Stoicescu. București: Academia Republicii Socialiste România, 1988. 581 p.
5. AIMS, F. 438, d. 536.
6. ЗЕЛЕНЧУК, В.С. *Население Бессарабии и Поднепровья в XIX в.* Кишинев: Штиинца, 1979. 288 с.
7. POȘTARENCO, D. *Anexarea Basarabiei la Imperiul Rus*. Chișinău: Prut Internațional, 2006. 304 p. ISBN 978-9975-69-048-5
8. ANRM, F. 2, inv. 1, d. 401.
9. BULAT, T.G. Starea țărănimii moldave supt ocupația rusească (1808). În: *Arhivele Basarabiei. Revistă de istorie și geografie a Moldovei dintre Prut și Nistru* (Chișinău), 1929, nr.4, p.32.
10. ANRM, F. 3, inv. 1, d. 341.
11. ANRM, F. 5, inv. 3, d. 548.
12. TOMULEȚ, V. *Basarabia în epoca modernă (1812-1918) (Instituții, regulamente, termeni)*. Ediția a III-a, revăzută și adăugită. Iași: Tipografia Moldova, 2014. 672 p. ISBN 978-606-676-475-9

Prezentat la 08.10.2016